VNK 31.5.2022

LAUSUNTO

Kirjallinen lausunto Liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Kuuleminen 1.6.2022 koskien valtioneuvoston U-jatkokirjelmää eduskunnalle (UJ 13/2022 vp) ilmastotoimia koskevan sosiaalirahaston perustamisesta

Valtioneuvoston kanslian osalta toimitetaan seuraavat huomiot tämänhetkisestä käsittelytilanneesta koskien ilmastotoimien sosiaalirahastoehdotuksen U-jatkokirjelmää. Lausunto sisältää myös U-jatkokirjelmän kannan kokonaisuudessaan.

Käsittelyvaihe

Puheenjohtajamaa Ranska on vienyt ilmastotoimien sosiaalirahastoa koskevia asiantuntijatason käsittelyä eteenpäin. Puheenjohtaja on ilmoittanut valmistelevansa kompromissiehdotusta ja Ranskan tavoitteena on yleisnäkemyksen saavuttaminen ympäristöneuvostossa 28.6.2022. Mahdollisen rahaston rahoituksellisia kysymyksiä ei vielä ole käsitelty. Nämä rajattiin neuvoston ilmastotoimien sosiaalirahastotyöryhmän käsittelymandaatin ulkopuolelle.

Puheenjohtajamaa Ranska on kytkenyt Coreper I –tasolla toisiinsa tiiviisti liittyvät ehdotukset uudeksi tieliikenteen ja rakennusten lämmityksen päästökauppajärjestelmäksi (jäljempänä ETS 2) sekä ilmastotoimien sosiaalirahastoksi.

Neuvostossa käytyjen keskustelujen perusteella, näyttää siltä, että ETS 2 luomisen edellytyksenä olisi ratkaisu jonkinlaisesta ilmastotoimien sosiaalirahastotyyppisestä välineestä. Komission sosiaalirahastoehdotus ei ole saanut riittävää kannatusta jäsenmaiden kesken ja tämän johdosta puheenjohtajamaa Ranska on tuonut asiantuntijatason keskusteluun vaihtoehtoisia ratkaisumalleja rahaston toteuttamiseksi.

Tällä hetkellä arvioidaan, että Ranska puheenjohtajana työstäisi kompromissiehdotusta, jonka lähtökohtana olisi rahaston toteuttaminen osana EU-budjettia, mutta joka rahoitettaisiin EU:n budjetin ulkopuolelta. Rahasto rahoitettaisiin uudesta tieliikenteen ja rakennusten päästökaupasta saatavilla tuloilla, jotka kohdennettaisiin EU:n budjettiin ulkoisina käyttötarkoitukseen sidottuina tuloina. Tämä tarkoittaisi, ettei rahoituskehystä muodollisesti avattaisi, jolloin rahoitusratkaisusta voitaisiin neuvostossa sopia määräenemmistöllä. Puheenjohtajan kompromissiehdotuksen antamisen ajankohdasta, sisällöstä tai neuvostokäsittelystä ei kuitenkaan ole saatu tarkempia tietoja. Uusi ETS 2 ja mahdollinen sosiaalirahasto ovatkin koko 55-valmiuspaketin keskeisimpiä avoimia neuvottelukysymyksiä.

U-jatkokirjeen Suomen kanta

Valtioneuvoston kanta on esitetty eduskunnalle 12 lokakuuta 2021 toimitetussa kirjelmässä U 61/2021 vp, jota täydennetään ja täsmennetään tällä kirjeellä seuraavasti:

Ehdotus ilmastotoimia koskevaksi sosiaalirahastoksi kytkeytyy ehdotukseen päästökaupan laajentamisesta tieliikenteeseen ja rakennusten lämmitykseen. Tästä syystä valtioneuvosto korostaa, että näitä ehdotuksia tulisi käsitellä ristikkäisvaikutusten johdosta EU-tasolla rinnakkain.

Suomi tukee UJ7/2022 kirjelmän mukaisesti uuden EU:n laajuisen tieliikenteen ja rakennusten polttoaineet kattavan päästökaupan käyttöönottoa. Suomi suhtautuu kuitenkin U61/2021 kirjelmän mukaisesti uuteen päästökauppaan kytkeytyvään komission ehdotukseen ilmastotoimia koskevasta sosiaalirahastosta erityisen kriittisesti.

Ehdotus ilmastotoimia koskevasta sosiaalirahastosta kytkeytyy myös komission uusien omien varojen ehdotukseen sekä rahoituskehysasetusmuutosehdotukseen. Suomi suhtautuu U 22/2022 kirjelmän mukaisesti erityisen kriittisesti voimassa olevan EU:n monivuotisen rahoituskehyksen avaamiseen ja huomattavaan kasvattamiseen, jota komission ehdotuksen mukaan rahaston perustaminen edellyttäisi. Suomi kiinnittää erityisesti huomiota uuden EU:n monivuotisen rahoituskehyksen jo olemassa oleviin useisiin vihreää siirtymää tukeviin toimiin sekä muihin EU-budjetin ulkopuolella oleviin ilmastotoimiin liittyviin mekanismeihin tai rahastoihin.

Suomi suhtautuu varauksellisesti komission ehdottamaan rahaston suureen kokoon, ottaen huomioon sovitun monivuotisen rahoituskehyksen ja elpymisvälineen huomattavat lisäpanostukset ilmastotoimiin.

Mahdollisen rahaston kesto tulisi rajata nykyiselle rahoituskehyskaudelle, eikä tulevalle kehyskaudelle tule tehdä rahaston kautta tosiasiallisia ennakkositoumuksia. Valtioneuvosto katsoo, että liikenteen päästöt tulisi sisällyttää jäsenvaltioiden enimmäissaantoa määrittävään kriteeristöön rakennusten lämmityksen rinnalle. Tämä olisi linjassa rahaston tavoitteiden kanssa ja alustavan arvion mukaan myös kasvattaisi Suomen enimmäissaantoa rahastosta.

Valtioneuvosto katsoo, että mahdollisesta rahastosta tulisi ensisijaisesti tukea toimenpiteitä, joiden avulla voidaan vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Näiden toimien tulisi vähentää uuden päästökaupan negatiivisia vaikutuksia erityisesti vähävaraisiin kotitalouksiin.

U61/2021 kirjelmän mukaisesti Suomi kuitenkin suhtautuu edelleen erittäin kriittisesti mahdollisuuteen kompensoida jäsenvaltioille niiden haavoittuville kotitalouksille maksettavia suoria tulotukia. Valtioneuvosto katsoo, että jäsenvaltioiden tulee ensisijaisesti vastata perusturvan vähimmäistasosta sosiaaliturva- ja -huoltojärjestelmien osana. Valtioneuvostolla on valmius tarkastella vaihtoehtoisia tukimuotoja kotitalouksille, jotka kohdennettaisiin esimerkiksi investointeihin, joilla kotitaloudet vähentävät riippuvuuttaan fossiilista polttoaineista. Valtioneuvosto katsoo, että yritysten tukemiseen on jo olemassa EU:n tason välineitä, joilla mahdollisen uuden päästökaupan haitallisiin vaikutuksiin voidaan vaikuttaa, kuten esimerkiksi, elpymis- ja palautumistukiväline (RRF), Euroopan aluekehitysrahasto ja oikeudenmukaisen siirtymän rahasto.

Valtioneuvoston arvion mukaan rahastosta ehdotettuun valinnaiseen suoraan tulotukeen ei liity oikeudellisia ongelmia ja se olisi juridisesti mahdollista hyväksyä kokonaisuudessaan yksin ympäristöoikeusperustan (SEUT 192 artiklan 1 kohta) nojalla.

Valtioneuvosto katsoo, että jäsenvaltioiden suunnitelmien täytäntöönpanon edistymistä ja arviointia määrittelevät indikaattorit tulisi sisällyttää rahastoasetukseen komission ehdottamien delegoitujen säädösten sijaan. Valtioneuvosto katsoo, että indikaattorit tulisi sisällyttää ehdotukseen läpinäkyvyyden vahvistamiseksi.

Mikäli 55-valmiuspaketin toteutuminen tilanteessa, jossa Venäjän tuontienergiasta on välttämätöntä irtautua nopeasti tai valtioneuvoston tavoitteisiin nähden riittävän kunnianhimoisen kokonaisuuden saavuttaminen edellyttäisivät lisäarviointia, valtioneuvostolla on viime kädessä valmius tarkastella ilmastotoimia koskevaa sosiaalirahastoa koskevia vaihtoehtoisia ratkaisuja. Valtioneuvostolle on keskeistä, että mahdollisen ratkaisun koko olisi nyt esitettyä rahastoa olennaisesti pienempi, sen rahoitus ei edellyttäisi nykyisen rahoituskehyksen tai omien varojen päätöksen muuttamista ja se tulisi kohdentaa jäsenvaltioiden toimiin, joilla vähennettäisiin riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Tässä tarkastelussa tulee monipuolisesti arvioida vaikutukset mm. kilpailukykyyn, valtion tulokertymään ja Suomen maksuihin EU:lle.